

Çanakkale Savaşlarının 3. Ordusu: Böcekler

Umut Toprak

Tarih boyunca savaşları krallar durdurdu, generaller durdurdu, ideolojiler durdurdu. Ama bir kez sadece bir kez **bir savaşı bir böcek durdurdu!**

Çanakkale’de 24 Mayıs sabahı, cephe birden sessizleşti. Silahları susturan komutan değildi.

Silahları susturan sineklerdi.

Günlerdir yerde yatan binlerce naaş,
Mayıs güneşinin altında şişmiş, açılmış, patlamıştı.
Hava sıcaklığı 22–26 dereceydi aslında çok değil.
Ama çürüme için yeterliydi.
Yerde yatan sessiz vücutlar sinekler için biyolojik bir laboratuvarı...

Her bir beden başına yüzlerce yumurta...

Yüz binlerce larva...

Göğe kalkan milyonlarca sinek kolonisi...

Avustralya arşivlerinde yazılan o cümle her şeyi anlatır gibiydi:

“Millions of flies. Not hundreds, not thousands... Millions.”

Bir ANZAC çavuşu ise şöyle yazacaktı:

“We woke up with flies on our lips. They were in our eyes, our ears, our mouths.”

Türk hatıralarında ise aynı cehennem şöyle geçecekti:

“Gözünü açınca sinek görürsün. Kapatınca sinek yutarsın.”

Siperlerin üzerine kara bir bulut gibi çökmüşlerdi:

Yemeğin üzerine, suyun içine, askerin yüzüne, açık yaralara...

Birçok asker, ekmeğini yerken sinek tabakasını eliyle sıyırmak zorunda kalıyordu.

The Conversation'daki raporda yazdığı gibi:

“Soldiers could not eat without their biscuits and jam being blackened with flies.”

Koku nefesi yakıyor, dizanteri askerleri kırıyor, sinekler göz açtırmıyordu.

Ve o cümle, hem Türk hem Anzak hattında aynı anda kuruldu:

“Bu şartlarda savaşamayız.”

Ateşkes Nasıl Başladı?

23 Mayıs'ta Anzak Komutanı **General Birdwood**, Türk tarafına bir subayı beyaz mendil sallayarak gönderdi. Mektup açıktı:

“Ölülerimizi gömmek için bir ateşkes talep ediyoruz.”

Zaman belirlendi:

24 Mayıs 1915 – 07.30 ile 16.30 arası.

Dünya tarihinin en tuhaf ateşkesi doğdu:

Savaşabilmek için verilen ateşkes.

Ateşkes Başladığında...

Askerler siperlerden çıktılar.

Silahsız.

Sessiz.

Aynı sinek bulutunun altında, ilk kez birbirine bu kadar yakın.

Toplama alanı karıştı:

Türk-Anzak ayrımı olmaksızın binlerce yerde hareketsiz yatan insan.

Bazıları iki hat arasında kalmıştı.

Onları kaldırırken iki tarafın askerleri

aynı bedenin iki ucundan tuttu.

Bir Türk askeri günlüğüne şu satırı düşecekti:

“Düşmanı ilk kez insan gibi gördüm.”

Bir Anzak askeri ise şöyle yazacaktı:

“Onların gözleri bizimkiyle aynıymış.”

Sinekler, kokular, sıcaklık...
Hepsi insanı eşitliyordu.
Rütbe yoktu, üniforma yoktu; herkes aynı nefesin içinde boğuluyordu.

Bizimkiler sigara uzattı.
Tütün, o an dünyanın en basit, en ortak diliydi.
Bir Anzak askeri kibriti çaktığında
eli titredi yorgunluktan mı,
yoksa ilk kez düşmanının yüzünü bu kadar yakından gördüğü için mi,
kimse bilemedi.

Anzaklar da karşılık verdi; yan ceplerinden çıkardıkları
açılmamış sığır eti konservelerini paylaştılar bizim Mehmetle.
Bizimkiler “sağ ol” der gibi başını salladı.
Dil yoktu, ama dilin yerine geçen kısa bakışlar vardı.

Birkaç asker, kelimesiz bir gülümsemeyle birbirine dokundu.
Bir Anzak eri, cebinden aile fotoğrafını çıkardı;
Mehmet, göz ucuyla baktı: *insanın insana benzediği an tam o andı.*

Koku, sinek, sıcak... her şey aynıydı.
Ama en tuhafı, o kokunun içinde devasa bir **insanlık kırılması** vardı.
O ölüm tablosu, iki tarafın da omzunu aynı ağırlıkla çökertecek kadar ortaktı.

Bir Türk askeri,
“**Şu an bize ateş etmiyorlar ya... tuhaf bir huzur çöktü içime,**”
diye yazdı günlüğüne.

Bir Anzak askeri de şunu ekledi:
“**Bu birkaç saat, savaşın aklını sildi.**”

Savaş durdu.
Evet.
Ama daha önemlisi:

Bir anlığına, kimsenin kimseyi öldürmediği bir dünyanın nasıl hissettirdiğini hatırladılar.

Ve o duygu, o kısa, kırılğan, sessiz duygu... Çürümüş bedenlerin kokusunun arasından ruhlara sızmayı başardı.

Gömme Anı: Yan Yana Değil, Aynı Gerçekte

Mezarlar birlikte kazılmadı.
Karışıklık yoktu.
Her ordu kendi tarafına çekildi.

Türk askeri kendi naaşlarını kendi toprağına verirken,
Anzak askeri de kendi hattında aynı işi yapıyordu.

Ama işin tuhafı şuradaydı:

**Toplama alanında tam ortada kalan bazı ölüleri birlikte kaldırmışlardı...
Aynı bedenin iki ucundan tutan iki farklı el,
birkaç dakika sonra iki ayrı dünyaya yürüdü.**

Aynı koku,
aynı çürüme,
aynı sinek ordusu...
her şey ortaktı.

**Ne bireysel mezar vardı, ne de onu kazacak zaman. Ateşkes bitmek üzereydi.
Her iki tarafta da aceleyle açılmış geniş çukurlar kazıldı;
çünkü çürümeye bırakılmış o bedenleri tek tek uğurlayacak kadar vakit yoktu.
Koku buna izin vermiyordu.
Sinekler buna izin vermiyordu.
Savaş buna izin vermiyordu.**

Toprağın altı aynı topraktı.
Ama o an, o kokunun ve o sinek ordusunun altında,
**Mehmet'in omzundaki yük neyse,
Avustralyalı Jack'in omzundaki yük de oydu.**

İki genç...
Biri kendi vatanından bir adım bile uzaklaşmamış,
diğeri vatanından **15.000 kilometre** uzakta,
neden burada olduğunu kendi kendine fısıldayarak soruyordu.

Aynı çukuru doldururken,
aynı gerçeğin omuzlarına aynı ağırlıkla çöktüğünü fark ettiler:

**Bu ölüler onların değilmiş gibi duran,
ama aslında hepsine dokunan bir insanlık yüküydü.**

Herkes kendi ölüsünü toprağa gömdü...Acısını da kalbine...

Bir anlığına yan yana durdular...
Bir anlığına insanlık birleşti...

**Kimbilir, Mehmet'in sigara uzattığı o Anzak askeri
belki de birkaç dakika sonra nişan almak zorunda kalacağı Jack'ti.**

Az önce aynı naaşı kaldıran iki el,
az sonra birbirlerini öldürmek için tetikte bekleyecekti.

Ateşkes Bittiğinde...

Saat doldu.
Boru çaldı.
Dokuz saatlik insanlık, bir rüyanın sabah ışığında sonlanması gibi dağıldı.

Siperin ağzına vardıklarında,
az önce **yüz yüze durdukları** o adamlar birden zihinlerinin içinde canlandı.
Ateşkes boyunca birkaç adım ötedeydiler;
aynı toprağa eğilmiş, aynı naaşı kaldırmışlardı,
yüz çizgilerini, seslerini, nefeslerinin sıcaklığını duymuşlardı.

Şimdi ise karşı hattı tam seçemiyorlardı.
Güneş kırılıyor, toz havalanıyor, mesafe titreşiyordu.
Ama acıtan görüntü değil, hafızaydı.

Birinin yüzünde güneşten soyulmuş deri vardı,
bir diğerrinin sakalına sinek ölüleri yapışmıştı.
Ateşkes sırasında bunu **birkaç adım mesafeden** görmüşlerdi.
Ve insan zihni, bir kez görmüş olanı kolay kolay unutmuyordu.

Karşı hendeğin tam olarak kim olduğunu seçemeseler de
zihinleri onlara şunu fısıldıyordu:

“Az önce yüzüne baktığın adam işte orada bir yerdeydi...”

O yüzden benzerlik, o yüzden bu tanıdıklık:
Gerçekte gördükleri değil, **hatırladıkları siluetlerdi.**

Kimse ilk anda ateş edemedi.
Çünkü görmüşlerdir birbirlerini bir kere.
Toprağa verdiği bir ölüye yardım eden el,
birkaç dakika sonra nasıl düşman olabilirdi ki?

Ve sonra tüfek patladı. Ardından bir tane daha. Ve bir tane daha.

İşte o anda Mehmet’in içinden garip bir şey geçti.

Sonra derin bir sessizlik oldu.
Tüfek sesleri nereye kaybolmuştu?
Her şey niye yavaş çekim gibiydi?
Sonra bir çınlama. Kulağın derinliklerinden, kemiklere vuran ağır bir çınlama!

Ardından bir ağırlık.
Ve “az sonra olacak olan”ın yaklaşan gölgesi.

Ve atlılar...
Evet, atlılar.
Sanki zamanın kendisi yarılmış ve içinden Fatih’in askerleri yükselmişti.
“Allah Allah!” nidaları vadilerden yuvarlanarak ona doğru geliyorlardı.
Tozu dumana katarak...

Göğsündeki sıcaklık yayıldı.
Korku artık yoktu —
çoktan çekilmiş, yerini tarif edilemez bir coşkuya bırakmıştı.
Sanki içindeki en eski sese ulaşıyordu...

Toprağın sıcaklığına uzanırken zihni berraklaştı.
Annesinin gülümsemesi beliriverdi.
Her şey bir çizgi gibi durdu.
Bir çocuk huzuruyla,
bir asker vakarından ödün vermeden,
kendini o sese bıraktı.

On metre ötedeki Jack te dizlerinin üzerine eğilmişti.

Önce bir sessizlik sonra dünyayı titreten uğultuyu o da duydu!
Gözleri karardı, sonra tekrar açıldı. Ve şükürler olsun evindeydi artık.

Avustralya'nın kızıl akşam ışığı...
Verandanın önündeki sandalye.
Annesinin elindeki çay kupası.
Denizden esen tuzlu rüzgâr.

Sonra bedeninin ağırlığını hissetti.
Ama acı yoktu.
Sadece bir huzur.

Dudaklarından bir fısıltı döküldü:
“Home...”

Ve o da toprağın sıcaklığına teslim oldu.
Mehmet'le aynı sessizlikte,
aynı yalnızlıkta,
aynı insanlıkla...

Bir Sinek Ordusunun Hatırlattığı...

O gün, sineklerin zorla kurdurduğu ateşkeste
Mehmet ile Jack birkaç metre arayla aynı toprağın üzerine uzandılar...Sonsuza dek...

Yıllar geçti.
Ülkeler değişti, generaller öldü, devletler yıkıldı.
Evet o iki genç, aynı toprakta çiçek oldular, üzerine Gelibolu'nun bal arılarının konduğu...

Belki de bu yüzden Mustafa Kemal Atatürk,
insanlığın en büyük sözlerinden birini söyleyebildi:

“Bu memleketin toprakları üzerinde kanlarını döken o kahramanlar, artık bir dost vatanın evlatlarıdır... Onlar, bizim evlatlarımızla yan yana, huzur içinde uyumaktadır.”

Çünkü savaşın ortasında,
sineğin kurdurduğu o kısa ateşkeste,
insanlık bir kez açığa çıkmıştı.

Ve o hakikat şuydu: “Aslında düşman yoktu. Sineğin hatırlattığı tek gerçek buydu...

24 Mayıs Ateşkesi dünya tarihinde tektir. Barışmak için değil, savaşabilmek için yapılmış bir ateşkes. Aslında **doğanın insan kibrine attığı küçük ama ezici bir hatırlatmadır Çanakkale’nin küçük kanatlı ordusu**. Onlar bu savaşın bilinmeyen 3. ordusudur. Sinek dışında bit, pire, tahtakurusu da bu ordunun diğer askerleridir...

Çanakkale’de iki taraftan yarım milyon insan ölmüştür. Ölenler Mehmet’tir, Jack’tir... Yarım milyon hayatın bedeli olarak **bir karış toprak bile değişmemiştir**. Ama bir karış toprak için yarım milyon genç ölmüştür. Ve öyle gariptir ki böcekler **her iki orduya cehennemi yaşatırken insanlığı da geri hatırlatmıştır... Ruhunuz şaad olsun isimsiz kahramanlar...**

Bu topraklarda can veren tüm şehitlerimizin aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyorum.